

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Researches in Linguistics
E-ISSN: 2322-3413
16(1), 159-184
Received: 18.09.2023 Accepted: 21.04.2024

Research Paper

**Persian two-constituent exocentric non-verbal compound nouns:
A constructional account**

Bahareh Ghelichkhani

M.A. in General Linguistics, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran
baharghelich@gmail.com

Azita Abbasi*

Assistant professor, Department of Linguistics, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran
a.abbasi@alzahra.ac.ir

Abstract

Compounding is one of the most productive word-formation processes through which new words are formed. Concerning the semantic headedness, compounds are divided into endocentric compounds and exocentric compounds. This article examines Persian exocentric non-verbal compound nouns based on construction morphology theory (Booij, 2010) and explores the semantic relations in constructional schemas based on the semantic relations models of Jackendoff (2010) and Girju et al. (2005). The data is comprised of nearly 450 words and have been collected from *Farhang Moaser: Contemporary Persian Dictionary* (1381) as well as media and daily conversations. According to the data, there were 9 semantic relations between the semantic head and the inner constituents of the noun compounds. Besides, there were 11 semantic relations between the inner constituents. Based on the derived constructional schemas, it was found that patterns produce the nouns of "instrument, plant, animal, location, food, part of something, job, profession, social status, job hierarchy, disease, material, sign, rhythm of a music/poem, geometric shape, object, prayer, game" ..

Keywords: Booij's Construction Morphology, Constructional Schemas, Exocentric Non-verbal Compound Noun, Semantic Relations

Introduction

Compounding is one of the most productive word-formation processes which has been studied through different approaches. This explains why there are various definitions of compounding and compounds introduced in the literature. Compounds are made of at least two lexeme words (Booij, 2005). Compound nouns fall into two classes: endocentric compounds and exocentric compounds. Exocentric compounds lack head words. A few researches have been conducted on exocentric compounds, especially non-verbal ones in Persian language. This study seeks to analyze two-constituent exocentric non-verbal compound nouns using Construction Morphology Theory (Booij, 2010). This approach defines a morphological constituent by its form and meaning; therefore, it makes it possible to introduce regular patterns that produce these kinds of words and determine schemas to use them for making new nouns. Applying semantic relations into the schemas and defining semantic heads help us into more accurate and generalized patterns. The framework of Semantic Functions (Jackendoff, 2010) and Semantic Relations (Girju et al., 2005) are applied to extract the semantic relations.

Materials and methods

This study is based on a descriptive-analytical method and Construction Morphology Theory (Booij, 2010). The

*Corresponding author

database included approximately 450 two-constituent exocentric non-verbal compound nouns collected from main entries and sub-entries of *Farhang Moaser: Contemporary Persian Dictionary* (1381). In addition, words were randomly collected from media, daily conversations and using the internet search engines. According to the applied theoretical framework, Booij (2005) maintains that a compound is a noun which is comprised of at least two lexemes, with no functional morpheme. Therefore, we refused to include compound nouns with grammatical lexemes. The data were analyzed in two phases. Firstly, the words were categorized concerning the semantic relations between the semantic head and inner constituents. Secondly, semantic relation types were investigated and a specific schema was presented for each group. The data were then classified according to semantic heads and schemas in order to present patterns for new word formation.

Discussion and conclusions

The analysis of the two-constituent exocentric non-verbal compound nouns in Construction Morphology Theory (Booij, 2010) suggested 9 semantic relations between the semantic head and the inner constituents of the noun compounds. These semantic relations included "HAVING, PART-WHOLE, CAUSE, PLACE, TIME, ARGUMENT SCHEMA, PROTECTION, PURPOSE and SIMILARITY". Besides, 11 semantic relations between the inner constituents were recognized, including "HAVING, PART-WHOLE, PLACE, TIME, ARGUMENT SCHEMA, PROTECTION, PURPOSE, ATTRIBUTE-HOLDER, SIMILARITY, MEASURE and TOPIC". Based on the derived constructional schemas, 19 patterns were introduced to produce the nouns of "instrument, plant, animal, location, food, part of sth, job, profession, social status, job hierarchy, disease, material, sign, rhythm of a music/poem, geometric shape, object, prayer, game".

According to Construction Morphology, (2010) it is the construction that specifies semantic heads and semantic relations between the semantic head and inner constituents not the compound constituents. Booij (2010, 36-38) believes that the semantics of exocentric compounds is a holistic property, like the «agent/instrument» sense in the French word "coupe-ongle" meaning "nail clipper". Besides, the results revealed that a continuum of abstraction can be assumed for the schemas dominating exocentric nonverbal noun compounds. General schemas, in which both slots are empty, have the highest degree of abstractions. If one slot is filled, the schema is known as partially-lexically-filled schemas and has lower degree of abstraction.

Among datas, there were some cases in which a schema can produce a word with seemingly two different meanings like «گشوی-یل» (/guʃfil/) generated by the general schema «[[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk} ↔ [ENTITY SIMILAR to part_i of animal_j]» referring to a plant and a pastry. In these cases, it was assumed that the general schema was divided into two subschemas. We also came to cases where words apparently similar to each other were produced by different schemas. According to Rainer (2005) these similar words with different meanings should be called homonyms. It is worth noting that according to Booij (2010), these words are not subject to constructional polysemy.

The derived data were then classified according to semantic heads and schemas in order to present patterns for new word formation. Moreover, the conclusions are helpful to determine the definitions of words and semantic domains in lexicography. The following table presents some sample schemas, derived from the database to make animal names. By paring form and meaning in constructions, Construction Morphology helps to investigate compound nouns in terms of both structure and meaning, and not just structure or meaning.

Schemas of naming animals

Schemas	example
[[X] _{Numi} [pa] _N] _{Nk} ↔ [ANIMAL HAVING legs with AMOUNT] _i _k	هزارپا (/hezarpa/)
[[X] _{Ai} [Y] _{Nj}] _{Nk} ↔ [ANIMAL HAVING thing _j with PROPERTY] _i _k	سیاهگوش (siyahguʃ/)
[[X] _{Ni} [sorx] _A] _{Nk} ↔ [ANIMAL HAVING part _i of body with (RED) PROPERTY] _k	سینهسرخ (/sinesorx/)
[[X] _{Ni} [Y] _{Nj}] _{Nk} ↔ [ANIMAL HAVING part _j of body SIMILAR to thing _i] _k	آلوسر (/alusar/)
[[X] _{Ni} [Y] _{Nj}] _{Nk} ↔ [ANIMAL HAVING thing _i in LOCATION] _j _k	خارتن (/xartan/)
[[xar] _N [Y] _{Ni}] _{Nk} ↔ [ANIMAL HAVING part _i of body with (BIG) PROPERTY] _k	خرگوش (xarguʃ/)

مقاله پژوهشی

بررسی اسم‌های مرکب برون‌مرکز دوجزئی فاقد پایه فعلی زبان فارسی در چارچوب صرف ساخت‌محور

*بهاره قلیچ خانی

**آزیتا عباسی

چکیده

ترکیب یکی از زیاترین فرایندهای واژه‌سازی است. با توجه به وجود و یا نبود هسته، واژه‌های مرکب به دو طبقه واژه‌های مرکب درون‌مرکز و واژه‌های مرکب برون‌مرکز دسته‌بندی می‌شوند. این مقاله به بررسی اسم‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی زبان فارسی در چارچوب صرف ساخت‌محور بوی (2010) و کشف روابط معنایی موجود در طرحواره‌های ساختی براساس انگاره‌های روابط معنایی جکندوف (2010) و گیرجو و همکاران (2005) می‌پردازد. داده‌های پژوهش از فرهنگ معاصر فارسی (۱۳۸۱)، رسانه‌ها و گفت‌وگوهای روزمره جمع‌آوری شده‌اند که حدود ۴۵۰ واژه را شامل می‌شود. اسم‌های مرکب برون‌مرکز در دو طبقه‌بندی متفاوت بررسی شده‌اند. طبقه‌بندی اول براساس رابطه معنایی میان هسته معنایی و اجزای درونی واژه‌های مرکب انجام شده است که با توجه به داده‌های پژوهش، ۹ رابطه معنایی میان هسته معنایی و اجزای درونی واژه‌های مرکب، و ۱۱ رابطه معنایی میان اجزای درونی واژه‌ها یافت شد. طبقه‌بندی دیگر با توجه به هسته معنایی بیرونی صورت گرفته است تا بتوان با استفاده از آن، الگوهایی برای ساخت اسم «ابزار، گیاه، حیوان، مکان، خوردنی، جزئی از چیزی، شغل، تخصص، مقام اجتماعی، جایگاه شغلی، وضعیت شخص، بیماری، ماده، علامت، وزن موسیقی/شعر، شکل هندسی، شیء، دعا و بازی» در زبان فارسی به دست داد.

کلیدواژه‌ها: اسم مرکب برون‌مرکز، مدل بوی (۲۰۱۰)، روابط معنایی، صرف ساخت‌محور، طرحواره ساختی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

فرایند ترکیب به‌عنوان یکی از زیاترین فرایندهای ساخت واژه، در قالب رویکردهای مختلف بررسی شده است و بر همین اساس تعاریف مختلفی از فرایند ترکیب و کلمات مرکب ارائه شده است. برخی از جمله فاب^۱ (1998) و آدامز^۲ (1973) معتقدند واژه‌های مرکب متشکل از بیش از دو کلمه هستند. برخی دیگر از جمله کارسترز مک‌کارتی^۳ (2002) و پلاگ^۴ (2003) ریشه^۵ را عنصر اصلی موجود در فرایند ترکیب می‌دانند. از سوی دیگر کاتامبا^۶ (1993) واژه مرکب را حاصل از تجمیع دو پایه^۷ می‌داند که هر دو باید واژه و یا دست کم تکواژهای ریشه باشند. به عقیده شقاقی^۸ (۱۳۸۶)، کلمات مرکب می‌توانند شامل واژه‌های ساده، پیچیده، تکواژهای آزاد و وابسته واژگانی و تکواژهای آزاد دستوری باشند. در کنار تعاریف متعدد واژه‌های مرکب، با توجه به وجود و یا نبود هسته، بسیاری از زبان‌شناسان از جمله بلومفیلد^۹ (1933)، هسپلمث^۹ (2002)، بیستو^{۱۰} و اسکالیس (2005) و بوی^{۱۱} (2005) بر وجود واژه‌های مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز اتفاق نظر دارند. اگر هسته، که عنصری است که ویژگی‌های معنایی و نحوی واژه مرکب را تعیین می‌کند، در درون واژه مرکب یافت شود واژه مدنظر درون‌مرکز است و اگر چنین نباشد واژه مرکب، برون‌مرکز خواهد بود (Katamba, 1993; Castairs-McCarthy, 2002; Bauer, 2003; Booij 2005). میزان توجه متخصصان حوزه صرف به کلمات مرکب برون‌مرکز متفاوت بوده است. گروهی مانند بائر^{۱۲} و رنوف^{۱۳} (2001) معتقدند برون‌مرکز پدیده‌ای حاشیه‌ای و نشان‌دار محسوب می‌شود؛ برخی آن را رایج می‌دانند و معتقدند برون‌مرکز به‌طور عمده در تمامی زبان‌ها وجود دارد اما میزان آن متفاوت است (Scalise et al., 2009; Booij, 2010).

تا کنون پژوهش‌های قابل توجهی در مورد واژه‌های مرکب درون‌مرکز در زبان فارسی انجام گرفته است اما کلمات مرکب برون‌مرکز به‌طور خاص سهم اندکی از این پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده‌اند ضمن آن که در این مطالعات واژه‌های مرکب برون‌مرکز دارای پایه فعلی مورد توجه قرار گرفته‌اند. به این ترتیب، ساختار صوری و معنایی واژه‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی در زبان فارسی در حاله‌ای از ابهام باقی مانده است به همین دلیل، در این پژوهش این گروه از اسم‌های مرکب در چارچوب صرف ساخت‌محور، معرفی شده توسط بوی (2010)، بررسی می‌شوند تا با بررسی هم‌زمان ساخت و معنا در این گروه از کلمات مرکب، نشان دهیم که این کلمات بر اساس الگوهای نظام‌مندی تولید می‌شوند و در نتیجه، می‌توان برای آنها طرحواره‌های ساختی^{۱۴} لحاظ کرد و طرحواره‌های استخراج‌شده را برای ساخت اسم‌های جدید به خصوص در امر واژه‌سازی و واژه‌گزینی معرفی کرد. همچنین، نگارندگان این پژوهش در پی آن هستند تا با وارد کردن رابطه‌های معنایی در طرحواره‌های ساختی و استخراج معانی هسته معنایی کلمات مورد بررسی و مشخص کردن روابط معنایی میان اجزای طرحواره‌ها، بستر جدیدی را برای مطالعه اسم‌های مرکب برون‌مرکز فراهم کنند. در این پژوهش جهت استخراج روابط معنایی، از انگاره روابط معنایی گیرجو^{۱۵} و همکاران (2005) و جکندوف^{۱۶} (2010) استفاده خواهد شد. داده‌های این پژوهش پس از بررسی تمامی اسم‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی در فرهنگ معاصر فارسی (۱۳۸۱) و نیز ثبت نمونه‌ها از رسانه‌ها و مکالمات روزمره گردآوری شده و پس از حذف موارد مشابه، در نهایت، حدود ۴۵۰ کلمه جهت ارائه طرحواره‌ها مورد بررسی قرار گرفت.

¹ N. Fabb

² V. Adams

³ A. Castairs-McCarthy

⁴ I. Plag

⁵ root

⁶ F. Katamba

⁷ base

⁸ L. Bloomfield

⁹ M. Haspelmath

¹⁰ A. Bisseto

¹¹ G. Booij

¹² L. Bauer

¹³ A. Renouf

¹⁴ constructional schema

¹⁵ R. Girju

¹⁶ R. Jackendoff

۲. پیشینه پژوهش

واژه‌های مرکب برون‌مرکز یکی از انواع ساخت‌های زبانی هستند که اغلب در خصوص آنها اتفاق نظر وجود ندارد. در این بخش، ابتدا به مرور برخی از مطالعات مرتبط با واژه‌های مرکب برون‌مرکز زبان فارسی و آنگاه در سایر زبان‌ها می‌پردازیم. تا کنون پژوهش‌هایی در مورد واژه‌های مرکب برون‌مرکز زبان فارسی در رویکردهای مختلف انجام شده است. طباطبایی (۱۳۸۳) در مقاله خود تحلیلی از ساختمان واژه‌های مرکب برون‌مرکز را ارائه می‌دهد. سبزواری (۱۳۹۱) و طاهری اسکویی و همکاران (۱۳۹۵) رابطه‌های معنایی موجود در میان اجزای اسم‌های مرکب برون‌مرکز را از منظر دسته‌بندی رابطه‌های معنایی **گیرجو و همکاران** (۲۰۰۵) مورد مطالعه قرار می‌دهند. **کریمی دوستان و وحید** (۱۳۹۲) از منظر معنی‌شناسی مفهومی به تحلیل معنایی کلمات مرکب «اسم-اسم» می‌پردازند. **رفیعی** (۱۳۹۱) از اولین کسانی است که در مقاله خود به معرفی رویکرد صرف ساخت‌محور و تحلیل فرایندهای واژه‌سازی در زبان فارسی از این منظر پرداخته است و کارآمدی آن را توجیه می‌کند. **ارکان و صفری** (۲۰۱۷) عنوان می‌کنند که در طححواره واژه‌های مرکب برون‌مرکز، ساخت در تعیین معنا و مقوله این واژه‌ها از اهمیت برخوردار است. **ایمانی و همکاران** (۱۳۹۷) و **ایمانی و رفیعی** (۱۳۹۸) به بررسی تنوعات معنایی واژه‌های مرکب دارای ساخت [دل-X] و [سر-X] می‌پردازند و این تنوعات معنایی را حاصل از چندمعنایی ساختی^۱ می‌دانند. به عقیده این پژوهشگران، دانش دایره‌المعارفی و سازوکارهای مفهومی چون مجاز نیز بر تنوعات معنایی و درک مفهوم این ترکیب‌ها مؤثرند. **عظیم‌دخت و همکاران** (۱۳۹۷) و **عظیم‌دخت و رفیعی** (۱۳۹۸) از طریق مطالعه در زمانی و همزمانی به مطالعه تنوعات معنایی واژه‌های مرکب حاصل از ساخت [X- ستاک حال یاب] و [X- ستاک حال پز] می‌پردازند و پس از تعیین طححواره‌های صفت‌ساز و اسم‌ساز، مقوله‌های معنایی آن‌ها را معرفی می‌کنند. **اسدی** (۱۳۹۹) با مطالعه ترکیب‌های برون‌مرکز سه‌جزئی، ۱۰ رابطه معنایی را معرفی می‌کند و اظهار می‌کند که میان صورت و معنای این واژه‌ها تناظر وجود ندارد و علت آن را روابط معنایی متفاوت طححواره‌ها می‌داند. سایر پژوهشگرانی که به مطالعه ترکیب در چارچوب صرف ساخت‌محور پرداخته‌اند عبارتند از: **بامشادی** (۱۳۹۸)، **شاهوردی** (۱۳۹۸)، **بامشادی و انصاریان** (۱۳۹۹)، **رزم‌دیده و خیرمند** (۱۳۹۹) و **بهرامی و یزدانی مقدم** (۱۴۰۰).

یکی از افرادی که به بررسی واژه‌های مرکب برون‌مرکز در زبان انگلیسی می‌پردازد **بنسز**^۲ (۲۰۰۴) است. به عقیده وی به لحاظ معنایی کلمات مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز به یک میزان قابل تحلیل هستند و تنها میزان خلاقیت در فرایند واژه‌سازی را عامل تفاوت این دو نوع کلمه می‌داند. **بائر** (۲۰۰۸) واژه‌های مرکب برون‌مرکز را در طبقه‌های **بهوریپی**^۳، **ترکیبی**^۴، **هم‌پایه**^۵، **انتقالی**^۶، **استعاری**^۷ و **جای می‌دهد**. **اسکالیس و همکاران** (۲۰۰۹) سه نوع هسته مقوله‌ای، صرفی و معنایی را معرفی می‌کنند که از یکدیگر مستقل هستند و با توجه به وجود یا نبود این سه نوع هسته، سه نوع برون‌مرکزی نیز وجود دارد. **نایا**^۸ (۲۰۱۵) معتقد است که واژه‌های مرکب به اصطلاح برون‌مرکز، دارای ساخت درون‌مرکز هستند. علاوه بر این پژوهش‌ها، مطالعاتی در رویکرد صرف ساخت‌محور نیز صورت گرفته است. **ماسینی**^۹ و **فابریگاس**^{۱۱} (۲۰۱۶) مفهوم هسته‌داری را در صرف ساخت‌محور مفهومی ساختاری برنمی‌شمارند و آن را تنها مختص به جزئی از یک واحد واژگانی یا نحوی نمی‌دانند بلکه معتقدند مشخصه‌های مشترک دو جزء مختلف نیز در تفسیر ترکیب نقش مهمی دارند. به عقیده **آپا**^{۱۲} و **همکاران** (۲۰۱۷)، مقوله کل اسم‌های مرکب ترکیبی برون‌مرکز «اسم-فعل» در زبان آکان از اجزای ترکیب حاصل نمی‌شود بلکه آن

¹ constructional polysemy

² R. Benczes

³ bahuvrihi compound

⁴ synthetic compound

⁵ co-compound compound

⁶ transposition compound

⁷ metaphoric compound

⁸ lexicalized compound

⁹ R. Naya

¹⁰ F. Masini

¹¹ A. Fabregas

¹² C. Appah

را ویژگی یک ساخت می‌دانند. **آرکودیا^۱ و باشانو^۲** (2018) با بررسی واژه‌سازی در زبان چینی در رویکرد صرف ساخت‌محور واژه‌های مرکب را در ۳ گروه وابسته، اسنادی و هم‌پایه جای می‌دهند که هر یک می‌توانند درون‌مرکز یا برون‌مرکز باشند و برای هر یک طرحواره‌ای تعیین می‌کنند. این پژوهشگران با اشاره به وجود اصطلاح‌های ساختی، بر وجود پیوستاری میان اشتقاق و ترکیب تأکید می‌کنند. **پارک^۳** (2019) بر اساس میزان به ارث رسیدن ویژگی‌های پیش‌فرض، ۴ زیرطرحواره برای صفت‌های مرکب بهووریه‌ی انگلیسی کهن معرفی می‌کند که در یک زیرطرحواره تمامی ویژگی‌های پیش‌فرض، در دو زیرطرحواره دیگر نیمی از این ویژگی‌ها و در دیگری هیچ یک از آن‌ها به ارث نمی‌رسد. به باور **آپا و لاور^۴** (2020)، معانی برون‌مرکزها را نمی‌توان از ویژگی‌های معنایی و روابط کاربرشناختی پنهان بین اجزای آن‌ها به دست آورد بلکه ویژگی‌های کلی ساخت و ابزارهای مفهومی چون مجاز و استعاره در درک مفهوم آن‌ها دخیل است.

با توجه به مطالب فوق، مطالعات اندکی در مورد واژه‌های مرکب برون‌مرکز به خصوص در زبان فارسی انجام گرفته است. رویکرد صرف ساخت‌محور با در کنار هم قرار دادن صورت و معنا بستر جدیدی را برای بررسی واژه‌های مرکب فراهم کرده است. نگارندگان در این پژوهش به دنبال بررسی اسم‌های مرکب برون‌مرکز زبان فارسی در چارچوب صرف ساخت‌محور هستند.

۳. روش‌شناسی پژوهش

به منظور انجام این پژوهش، اسم‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی که داده‌های این پژوهش را تشکیل می‌دهند، از فرهنگ معاصر فارسی (۱۳۸۱) جمع‌آوری شده‌اند؛ به این صورت که نگارندگان تمامی صفحات و مدخل‌های اصلی و فرعی فرهنگ لغت موردنظر را بررسی و داده‌های موردنظر را استخراج کرده‌اند. همچنین، سهمی از داده‌های پژوهش مختص به واژه‌هایی هستند که در بستر رسانه، گفت‌وگوهای روزمره و جستجو در موتورهای جستجوی اینترنتی با آنها برخورد شده است. پس از حذف موارد مشابه به لحاظ ساختی و روابط معنایی، در نهایت، حدود ۴۵۰ کلمه جهت ارائه طرحواره‌ها انتخاب شدند. با توجه به تعریف **بوی** (2005) واژه‌های مرکب حداقل از دو قاموس واژه تشکیل می‌شوند که فاقد هرگونه تکواژ غیرواژگانی هستند؛ لذا واژه‌های مشتق-مرکب (کلماتی که علاوه بر داشتن بیش از یک قاموس واژه، دارای تکواژ غیرواژگانی نیز هستند) از داده‌ها کنار گذاشته شدند. همچنین لازم به ذکر است که تعداد قابل توجهی از داده‌ها علاوه بر اسم، به عنوان صفت نیز به کار می‌روند. از آنجا که این پژوهش تنها به بررسی اسم‌های مرکب برون‌مرکز اختصاص دارد، چنانچه کلمه‌ای کاربرد صفتی نیز داشته باشد آن کاربرد لحاظ نشده است.

داده‌ها در دو طبقه‌بندی مجزا بررسی می‌شوند. ابتدا این کلمات با توجه به رابطه معنایی میان هسته معنایی و اجزای درونی آن‌ها تقسیم‌بندی می‌شوند و آن‌گاه به بررسی انواع روابط معنایی میان اجزای درونی این نوع از واژه‌های مرکب می‌پردازیم. در طبقه‌بندی دوم، اسم‌های مرکب برون‌مرکز بر اساس معنای بیرونی آن‌ها و کاربرد طرحواره‌ها جهت واژه‌سازی دسته‌بندی می‌شوند. به طور مثال، با توجه به داده‌های مورد بررسی، طرحواره‌هایی که در زبان فارسی بر ساخت نام «ابزار»هایی مانند «دوسو»، «دم‌باریک» و «شترگلو» نظارت دارند، در یک طبقه معرفی می‌شوند. پیش از پرداختن به تحلیل داده‌ها، اشاره به دو نکته ضروری است. نخست آن که با طبقه‌بندی طرحواره‌ها در قالب طرحواره عمومی، طرحواره نیمه‌پر و اصطلاح ساختی، نوع طرحواره و میزان انتزاع آن مشخص می‌شود. به عبارت دیگر، در مورد هر طرحواره مشخص می‌شود که در چه سطحی از انتزاع قرار دارد. دوم آن که، به منظور نوشتن واژه‌ها در بخش صورت طرحواره از علائم آوایی (IPA) استفاده شده است.

¹ G. Arcodia

² B. Basciano

³ S. Park

⁴ R. Lawer

۴. چارچوب نظری

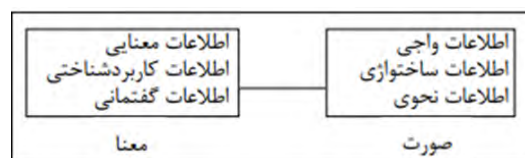
در این بخش ابتدا فرایند ترکیب از دیدگاه بوی (2005) تعریف خواهد شد و آن‌گاه به معرفی صرف ساخت‌محور بوی (2010) می‌پردازیم. در پایان، انگاره‌های روابط معنایی در کلمات مرکب، مطرح شده توسط جکندوف (2010) و گیرجو و همکاران (2005) معرفی خواهند شد که در استخراج طرحواره‌های اسم‌های برون‌مرکز مبنای نظری این پژوهش قرار خواهد گرفت.

۴-۱. ترکیب

در بسیاری از زبان‌ها، فرایند ترکیب پرکاربردترین فرایند واژه‌سازی برای تولید کلمات جدید است (Booij, 2005). در این فرایند برای تولید واژه‌های بزرگ‌تر حداقل دو قاموس واژه به هم می‌پیوندند. طبق باور بوی، تفاوت میان فرایند ترکیب و اشتقاق، ماهیت عناصر به کار رفته در آن‌ها است به این صورت که برخلاف واژه‌های مشتق همه اجزای ترکیب، قاموس واژه هستند و تکواژهای غیرواژگانی مانند وندها در آن حضور ندارند (Booij, 2005: 85). به اعتقاد بوی هسته، ویژگی‌های معنایی، تصریفی و نحوی را با خود به همراه دارد و به کل واژه مرکب انتقال می‌دهد. بر حسب وجود و یا نبود هسته واژه‌های مرکب به دو گروه درون‌مرکز و برون‌مرکز تقسیم می‌شوند. اگر درون کلمه مرکب هسته‌ای یافت نشود آن‌گاه با واژه مرکب برون‌مرکز مواجه خواهیم بود. به عنوان نمونه، واژه مرکب «porta- lettre» به معنای «نامه‌رسان» در زبان ایتالیایی با هیچ یک از اجزای خود شمولیت معنایی ندارد. به عبارت دیگر این کلمه بر نوعی نامه و یا عمل رساندن دلالت ندارد و معنای کنشگری از هیچ یک از اجزای موجود در این واژه حاصل نشده است. همچنین از منظر ویژگی‌های تصریفی «lettre» اسم جمع است در حالی که کل کلمه مرکب به لحاظ شمار خنثی است و می‌تواند به صورت مفرد یا جمع به کار رود. از سوی دیگر عنصر سمت راست یعنی «lettre» هسته نحوی نیز نمی‌تواند باشد. چنین کلمه‌ای را می‌توان نمونه بارزی از کلمات برون‌مرکز دانست (Booij, 2005: 79 & 80).

۴-۲. صرف ساخت‌محور

در نظریه صرف ساخت‌محور بوی (2010)، ساخت^۲ که شامل جفت صورت و معنا است، به عنوان واحد سازنده زبان تلقی می‌شود. وجود این مفهوم باعث شده است تا این نظریه به عنوان رویکردی محصول‌محور یا خروجی‌محور، قواعد واژه‌سازی را کنار بزنند و برون‌داد یا محصول فرایندها که در قالب طرحواره و ساخت نمایش داده می‌شوند، مورد توجه قرار گیرد. همان‌طور که در شکل (۱) نشان داده شده است، صورت یک ساخت شامل اطلاعات واجی، ساختوازی و اطلاعات نحوی است، از طرف دیگر، بخش معنا اطلاعات معنایی، کاربردشناختی و اطلاعات گفتمانی را دربرمی‌گیرد. در نهایت تمامی بخش‌ها به یکدیگر مرتبط هستند (Booij, 2016: 427).

شکل ۱- ساختار صورت و معنای ساخت (Booij, 2016: 427)

Figure 1- The form and meaning structure of the construction (Booij, 2016: 427)

^۱ کلمه مرکب برون‌مرکز فاقد هسته معنایی در خود کلمه است، و هسته معنایی در خارج از کلمه مرکب و از طریق ساخت به دست می‌آید. لازم به ذکر است که اسکالیس و همکاران (2009: 49-84) نیز در پژوهشی با عنوان «برون‌مرکزی در ترکیب» سه نوع هسته نحوی، صرفی و معنایی را معرفی می‌کنند که از یکدیگر مستقل هستند بنابراین در گفتگو از کلمات مرکب برون‌مرکز، تنها نباید به ذکر این نکته کلی بسنده کرد که هسته در کلمات مرکب برون‌مرکز وجود ندارد. همچنین اسکالیس و فابریکاس (2010) معتقدند برون‌مرکز بودن دال بر نبود هسته نیست بلکه در همه واژه‌های مرکب و در هر یک از مراحل واژه‌سازی می‌توان هسته‌ای را یافت.

^۲ construction

از آنجا که در نظریه صرف ساخت‌محور، واژه کوچک‌ترین واحد زبانی به شمار می‌آید، این نظریه رویکردی واژه‌بنیاد^۱ محسوب می‌شود. وندها تنها قسمتی از ساخت هستند و معنای آن‌ها از طریق مشارکت در ساخت‌ها قابل دسترسی است (Booij, 2010: 2 & 4; 2018: 3). به دنبال مفهوم ساخت، مفهوم مشابه دیگری به نام طرحواره که همان الگوهای واژه‌سازی با درجات متفاوتی از انتزاع هستند، مطرح می‌شود. طرحواره‌ها ویژگی‌های قابل پیش‌بینی در واژه‌های پیچیده موجود در واژگان و چگونگی تولید واژه‌های نو را نشان می‌دهند (Booij, 2018:4). طرحواره موجود در شکل (۲)، طرحواره عمومی ترکیب‌های درون‌مرکز راست هسته است که خود بر چند زیرطرحواره^۲ نظارت دارد. نشانه «R» بیانگر رابطه معنایی میان اجزای ترکیب است که با توجه به بافت مشخص می‌شود.

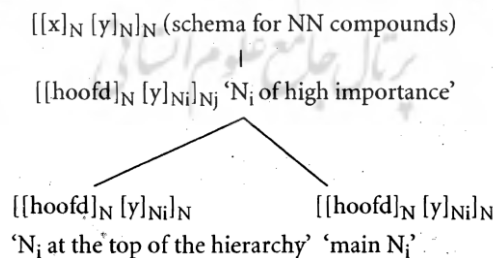
$$\langle [[a]_{x_k} [b]_{N_i}]_{N_j} \leftrightarrow [SEM_i \text{ with relation } R \text{ to } SEM_k]_j \rangle$$

شکل ۲- طرحواره عمومی ترکیب‌های درون‌مرکز راست هسته

Figure 2-The general schema of right-headed endocentric compounds

طرحواره فوق حاوی جایگاه‌های خالی^۳ و اطلاعاتی عمومی و نامشخص است که باید توسط زیرطرحواره‌ها مشخص شوند. در نتیجه تنها تمایز طرحواره و زیرطرحواره میزان مشخص بودن اطلاعات آن‌ها است. در صورتی که تمامی جایگاه‌های خالی با عناصر زبانی پر شوند به واژه‌های عینی مانند «notebook»، «blackboard» و «attack helicopter» برخورد می‌کنیم که به آن‌ها برساخت^۴ گفته می‌شود. به این ترتیب، طرحواره‌هایی با درجه متفاوتی از انتزاع و واژه‌های نمونه‌یافته^۵ از آن‌ها به طور هم‌زمان و به شکل شبکه‌ای از روابط سلسله‌مراتبی در واژگان ذخیره می‌شوند. در این نوع از واژگان سلسله‌مراتبی هر واژه اطلاعات و مشخصه‌ها را از گره بالاتر و مشرف به خود به ارث می‌برد.

اصطلاح ساختی^۶ طرحواره صرفی یا نحوی است که دست کم یک جایگاه آن و یا بیشتر با عناصر زبانی پر شده‌اند در حالی که جایگاه‌های دیگر دارای جایگاه خالی یا متغیر هستند (Booij, 2010; Jackendoff, 2002). در یکی از این جایگاه‌ها عنصری به نام شبه‌وند^۷ قرار می‌گیرد. شبه‌وند به سازه‌هایی گفته می‌شود که می‌توان آن‌ها را هم در خارج از ترکیب و هم به عنوان جزئی از ترکیب یافت با این تفاوت که معنای این گونه سازه‌ها در صورت حضور در ترکیب دستخوش تغییر قرار می‌گیرند. در شکل (۳) دو طرحواره منشعب شده از طرحواره اصلی، اصطلاح ساختی هستند چرا که واژه «hoofd» از معنای اصلی خود یعنی «سر» فاصله گرفته است و به عنوان شبه‌وند با معنای «صدر در سلسله مراتب» و در دیگری «اصلی و مهم» در ترکیب به کار می‌روند.

شکل ۳- سلسله مراتب طرحواره‌ای مرتبط با واژه «hoofd» (Booij, 2010: 62)

Figure 3- The hierarchy of schemas of the word «hoofd» (Booij, 2010: 62)

¹ Word-based

² subschema

³ slot

⁴ construct

⁵ instantiated

⁶ constructional idiom

⁷ affixoid

در بسیاری از زبان‌ها واژه‌هایی وجود دارند که ممکن است معنا، مقوله‌ واژگانی و ویژگی‌های کلی آن‌ها حاصل از اجزای واژه نباشد که کلمات مرکب برون‌مرکز را می‌توان نمونه‌ای از این واژه‌ها دانست. در این گونه از واژه‌ها اطلاعات از طریق مشارکت معنایی خود ساخت منتقل می‌شود. طرحواره موجود در شکل (۴) ناظر بر ترکیب‌هایی مشابه در زبان ایتالیایی است که نشان می‌دهد مقوله‌ واژگانی و معنای کنشگری و ابزار تنها از ساخت حاصل می‌شود (Booij, 2010: 36-38; 2015, 195). لازم به ذکر است که بوی (2010) طرحواره‌ای مجزا برای ترکیب‌های برون‌مرکز معرفی نمی‌کند بلکه درون‌مرکز و یا برون‌مرکز بودن را با استفاده از تطابق یا عدم تطابق نمایه اجزا در بخش صورت و معنا مشخص می‌کند.

$$[[X]_{vk} [Y]_{Ni}Nj] \leftrightarrow [AGENT/INSTRUMENT_j \text{ of } ACTION_k \text{ on } OBJECT_i]_j$$

شکل ۴- طرحواره‌ی واژه‌های مرکب برون‌مرکز «فعل-اسم» با معنای ابزار یا کنشگری در زبان ایتالیایی

Figure 4- The schema of exocentric compounds «N-V» with AGENT or INSTRUMENT meaning in Italian Language

۳-۴. انگاره‌های روابط معنایی

در این بخش به معرفی الگوهای مورد استفاده در پژوهش حاضر به منظور دسته‌بندی روابط معنایی موجود در طرحواره‌های اسم‌های برون‌مرکز زبان فارسی می‌پردازیم. مبنای نظری انتخاب‌شده با توجه به داده‌های جمع‌آوری‌شده، انگاره‌ی جکندوف (2010) و گیرجو و همکاران (2005) خواهد بود.

۱-۳-۴. انگاره‌ی روابط معنایی جکندوف (2010)

جکندوف (2010: 413-451) در کتاب «معنا و واژگان: دستور موازی^۲» با بررسی واژه‌های مرکب «اسم-اسم» در زبان انگلیسی در چارچوب رویکرد دستورموازی، به ۱۴ نقش معنایی پایه‌ای دست می‌یابد که در قالب طرحواره آن‌ها را به کار می‌گیرد. این نقش‌های معنایی در جدول زیر ارائه شده‌اند.

جدول ۱- نقش‌های معنایی پایه‌ای اسم‌های مرکب «اسم-اسم» (Jackendoff, 2010: 434-440)

Table 1- Basic semantic functions of compound nouns «N-N» (Jackendoff, 2010: 434-440)

مثال	نقش‌های معنایی	الگوهای معنایی	مثال	نقش‌های معنایی	الگوهای معنایی
bus driver	طرحواره موضوعی	ARGUMENT SCHEMA Y(X)	starfish	تشابه	SAME/SIMILAR (X, Y)
beta cell	طبقه	CLASSIFY (X, Y)	farmland	کارکرد	X serves as Y
Shoelace	جزء	PART (X, Y)	pine tree	نوع	KIND (X, Y)
Sunburn	سبب	CAUSE (X, Y)	AIDS baby	دارندگی	HAVE (X, Y)
apple juice	منشأ	MADE(X, FROM Y)	steel drum	جنس	COMPOSITION (X, Y)
Honeybee	تولید	MAKE (X, Y)	woman doctor	همپایگی	BE (Y, X)
window seat	مکان	PLACE	sun hat	محافظت‌کنندگی	PROTECTION (X, Y, FROM Z)
spring rain	موقعیت	TIME			

^۱ در مکاتبات انجام شده با بوی، ایشان انگاره معنایی موردنظر را معرفی کردند.

^۲ Parallel Architecture of Grammar

به گفته جکندوف (2010: 440)، احتمال می‌رود نقش‌های دیگری در سایر زبان‌ها یافت شوند. این بدان معنا است که تعداد نقش‌های معنایی می‌تواند بیش از این باشد. با توجه به داده‌های جمع‌آوری شده در این پژوهش، مشخص شد که به روابط معنایی بیشتری برای تحلیل داده‌ها نیاز است؛ در نتیجه، برای تدوین طرحواره‌های ناظر بر تولید داده‌ها از انگاره معنایی **گیرجو و همکاران** (2005) نیز بهره گرفته شد.

۲-۳-۴. انگاره روابط معنایی گیرجو و همکاران (2005)

گیرجو و همکاران (2005) در پژوهش خود ۳۵ رابطه معنایی را معرفی می‌کنند که در داده‌های مربوط به اسم‌های مرکب با الگوی «اسم-اسم» ۲۲ رابطه معنایی وجود دارند. این روابط در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲- روابط معنایی یافت‌شده در اسم‌های مرکب «اسم-اسم» (Girju et al., 2005: 485)

(Girju et al., 2005: 485)»N-N«Table 2- The founded semantic relations in compound nouns

رابطه معنایی	مثال	رابطه معنایی	مثال
شیوه	style performance	کنشگر	crew investigation
میزان	session day	زمان	night flight
درباره چیزی بودن	art museum	جزء-کل	girl mouth
دارندگی	family estate	سبب	malaria mosquito
وسيله	bus service	ابزار	pump drainage
تجربه‌گر	disease victim	کارکرد	migraine drug
پذیرنده	worker fatalities	منشأ	olive oil
کنش‌پذیر	car salesman	نتیجه	combustion gas
همراهی	friends meeting	موقعیت/فضا	Texas university
تولید ^۱	shoe factory	فراشمولیت	Dallas city
دارندگی ویژگی	quality sound	تصویر-مصور ^۲	image team

از میان ۳۵ رابطه معنایی معرفی شده، ۱۳ رابطه معنایی در داده‌های مورد مطالعه **گیرجو و همکاران** (2005) یافت نشدند لذا مثالی نیز برای آن‌ها در نظر گرفته نشده است.

جدول ۳- روابط معنایی یافت‌نشده در اسم‌های مرکب «اسم-اسم» (Girju et al., 2005: 485)

(Girju et al., 2005: 485)»N-N«Table 3- The unfounded semantic relations in compound nouns

رابطه معنایی	رابطه معنایی
خویشاوندی	هم‌معنی
مرتبط با ^۳	گزاره
تضاد	محرک
شامل شدن	بسامد
تأثیر	گستره ^۴
امکان	احتمال
قطعیت	

¹ MAKE/PRODUCE

² DEPICTION-DEPICTED

³ ASSOCIATED WITH

⁴ EXTENT

۵. تحلیل داده‌ها

در این بخش، نخست طرحواره‌ها بر اساس روابط معنایی موجود میان اجزای واژه مرکب، که به معنای رابطه معنایی درونی معرفی می‌شوند، و هسته معنایی بیرونی آن که به عنوان رابطه معنایی بیرونی معرفی می‌شوند، دسته‌بندی می‌شوند. در بخش (۵ - ۲)، طبقه‌بندی طرحواره‌ها با توجه به معنای بیرونی که کل اسم مرکب به آن اشاره دارد، انجام می‌شود.

۵-۱. طبقه‌بندی طرحواره‌ها بر اساس روابط معنایی بیرونی

در این قسمت، طرحواره‌های ناظر بر اسم‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی موجود در پیکره داده‌ها بر اساس روابط معنایی بیرونی آن طبقه‌بندی می‌شوند.

۵-۱-۱. طرحواره دارندگی

در طرحواره‌های مربوط به داده‌های این قسمت، نقش معنایی میان هسته معنایی و اجزای درونی طرحواره از نوع «دارندگی» است. به بیان دیگر، رابطه معنایی بیرونی از نوع «دارندگی» است. این داده‌ها را می‌توان با توجه زیر طرحواره حاکم بر آنها، به ۵ زیربخش تقسیم کرد. الف) در طرحواره کلی حاکم بر داده‌های این بخش، میان اجزای داخلی طرحواره رابطه معنایی «میزان» وجود دارد. طرحواره کلی به شکل زیر است:

A) $[[X]_{Num/Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [هستاری که دارنده چیز z با میزان i است] k

زیر طرحواره‌های این طرحواره عبارتند از:

(1) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [ابزاری که دارنده چیز z با میزان i است] k

دوشاخ، چهارشاخ، چهارمیخ، دوسو، چهارسو، سه‌نظام

از این طرحواره عمومی می‌توان برای نام‌گذاری «ابزار» استفاده کرد.

(2) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [گیاهی که دارنده چیز z با میزان i است] k

هزارچشم، هزاربرگ، هفت‌بند، هفت‌رنگ، هفت‌کول

برای ساخت نام «گیاهان» می‌توان از این طرحواره عمومی بهره جست.

(3) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [مکانی که دارنده چیز z با میزان i است] k

چهارراه، سه‌راه، چهل‌ستون، هجده‌قدم، چهارباغ، هفت‌تپه، چهارکوه، سه‌گام

از طرحواره عمومی بالا می‌توان برای نام‌گذاری «مکان» استفاده کرد. اگر واژه «سه‌راه» از طرحواره (۱) تولید شود بر معنای «ابزار» و

اگر حاصل از طرحواره (۳) باشد بر معنای «مکان» دلالت دارد.

(4) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [نوعی بازی که دارنده چیز z با میزان i است] k

هفت‌سنگ، چهاربرگ

از طرحواره عمومی مدنظر برای نام‌گذاری «بازی»ها استفاده می‌شود.

(5) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [دعایی که دارنده چیز z با میزان i است] k

چهارقل، هفت‌هیکل، شش‌قل

از این طرحواره عمومی می‌توان برای ساخت نام «دعا» استفاده کرد. لازم به ذکر است که جزء دوم واژه «چهارقل» یعنی «قل» اشاره به

سوره‌هایی دارد که با این کلمه شروع می‌شوند.

(6) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [ماده‌ای دارویی که دارنده چیز z با میزان i است] k

چهل‌گیاه، چهل‌گل، چهارگل، چهارتخم

از این طرحواره عمومی برای ساخت نام «ماده دارویی» استفاده می‌شود. جزء دوم همان چیزی است که دارو از آن ساخته شده است.

(7) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [شیئی که دارنده چیز با میزان است]

چهارچوب، چهل کلید

از طرحواره عمومی فوق برای نام گذاری «شیء»ها استفاده می‌شود.

(8) $[[X]_{Numi} [pa]_N]_{Nk} \leftrightarrow k$ [حیوانی که دارنده پا با میزان است]

صدپا، ده‌پا، هزارپا

طرحواره نیمه‌پر فوق برای نام گذاری «حیوان» به کار می‌رود.

(9) $[[X]_{Numi} [bar]_N]_{Nk} \leftrightarrow k$ [شکلی هندسی که دارنده بر با میزان است]

پنج‌بر، سه‌بر، چهاربر

از این طرحواره نیمه‌پر برای نام گذاری «شکل هندسی» به کار می‌رود.

(10) $[[X]_{Numi} [noqte]_N]_{Nk} \leftrightarrow k$ [علامتی که دارنده نقطه با میزان است]

دو نقطه، سه نقطه

این طرحواره نیمه‌پر می‌تواند برای ساخت نام «علامت» به کار رود.

(11) $[[tfahar]_{Num} [Y]_{Ni}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [نوعی وزن شعر/موسیقی که دارنده چیز با میزان چهار است]

چهارپاره، چهارمضرب، چهارضرب

به منظور تولید نام «وزن شعر» یا «وزن موسیقی» می‌توان از این طرحواره نیمه‌پر بهره جست.

(12) $[[xar]_N [Y]_{Ni}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [حیوانی که دارنده چیز با ویژگی بزرگ است]

خرگوش، خرچنگ

این طرحواره سازنده اصطلاح ساختی است، که جایگاه نخست آن با واژه «خر» و جایگاه دیگر با سازه اسمی پر می‌شود. از منظر معنایی، از اصطلاح ساختی فوق برای ساخت نام «حیوان» به کار می‌رود. واژه «خر» از معنای اولیه خود یعنی «حیوانی با گوش‌های دراز» فاصله گرفته است. این واژه در اصطلاح ساختی بالا دیگر نقش اسمی ندارد و مشابه صفت به یک ویژگی برای سازه کناری خود اشاره دارد؛ در نتیجه از آن معنی «بزرگ» حاصل می‌شود.

ب) در طرحواره کلی حاکم بر داده‌های این بخش رابطه معنایی درونی از نوع «دارندگی ویژگی» است. طرحواره کلی به شکل زیر است:

B) $[[X]_{Ai} / [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [هستاری که دارنده چیز با ویژگی است]

زیرطرحواره‌های این طرحواره عبارتند از:

(13) $[[X]_{Ai} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [حیوانی که دارنده چیز با ویژگی است]

سیاه‌گوش، دراز‌گوش، سبزقبا، نرم‌تن، راست‌بال

طرحواره عمومی فوق برای ساخت نام «حیوان» به کار می‌رود.

(14) $[[X]_{Ai} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [گیاهی که دارنده چیز با ویژگی است]

تیره‌هاگ، سیاه‌دانه، سرخ‌هاگ، سیاه‌هاگ، سفیدهاگ

از این طرحواره عمومی برای نام گذاری «گیاه» استفاده می‌شود.

(15) $[[X]_{Ni} [sorx]_A]_{Nk} \leftrightarrow k$ [حیوانی که دارنده عضو از بدن با ویژگی سرخ است]

دُم‌سرخ، سینه‌سرخ

¹ در گروهی از زیرطرحواره‌های این طرحواره صفت در جایگاه دوم قرار می‌گیرد.

برای نام‌گذاری «حیوان» از این طرحواره نیمه‌پر استفاده می‌شود.

(16) $[[\text{dam}]_N [\text{Y}]_{\text{Ai}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [ابزاری که دارنده دم با ویژگی است]

دم‌باریک، دم‌کج، دم‌پهن، دم‌گرد، دم‌تخت

این طرحواره نیمه‌پر برای ساخت نام «ابزار» به کار گرفته می‌شود.

(17) $[[\text{X}]_{\text{Ni}} [\text{sefid}]_{\text{A}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [شخصی که دارنده چیز با ویژگی سفید است]

یقه‌سفید، گیس‌سفید، ریش‌سفید

از این طرحواره نیمه‌پر می‌توان برای ساخت نام «مقام اجتماعی» استفاده کرد. لازم به ذکر است در معنای مثال‌های فوق سازوکارهای

مفهومی همچون استعاره و مجاز شرکت دارند^۱.

(پ) در میان اجزای درونی این طرحواره کلی حاکم بر داده‌های این بخش رابطه معنایی «تشابه» مشاهده می‌شود. این طرحواره به شکل

زیر است:

C) $[[\text{X}]_{\text{Ni}} [\text{Y}]_{\text{Nj}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [هستاری که دارنده چیز شبیه چیز است]

زیر طرحواره‌های این طرحواره عبارتند از:

(18) $[[\text{X}]_{\text{Ni}} [\text{Y}]_{\text{Nj}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [حیوانی که دارنده عضو از بدن شبیه چیز است]

آلوسر، سنگ‌سر، کیسه‌تن، قاب‌بال

این طرحواره عمومی برای ساخت نام «حیوان» به کار می‌رود.

(19) $[[\text{X}]_{\text{Ni}} [\text{nama}]_{\text{N}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [ماده‌ای که دارنده شباهت به چیز است]

دارونما، بلورنما

از این طرحواره نیمه‌پر برای نام‌گذاری «ماده» به کار گرفته می‌شود. جزء دوم طرحواره یعنی «نما» به معنای «شباهت» است.

(20) $[[\text{febh}]_{\text{N} - \text{e}} [\text{Y}]_{\text{Ni}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [نوعی بیماری که دارنده شباهت به بیماری است]

شبه‌حصبه، شبه‌وبا

از این طرحواره نیمه‌پر برای نام‌گذاری «بیماری» استفاده می‌شود.

(21) $[[\text{febh}]_{\text{N} - \text{e}} [\text{Y}]_{\text{Ni}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [مکانی که دارنده شباهت به مکان است]

شبه‌قاره، شبه‌جزیره

برای نام‌گذاری «مکان» می‌توان از این طرحواره نیمه‌پر کمک گرفت.

(ت) میان اجزای درونی طرحواره کلی حاکم بر داده‌های این بخش رابطه معنایی «موقعیت مکانی» قرار دارد. طرحواره کلی موردنظر به

شکل زیر است:

D) $[[\text{X}]_{\text{Ni}} [\text{Y}]_{\text{Nj}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [هستاری که دارنده چیز در موقعیت/جهت است]

زیر طرحواره‌های این طرحواره عبارتند از:

(22) $[[\text{X}]_{\text{Ni}} [\text{Y}]_{\text{Nj}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [حیوانی که دارنده چیز در موقعیت/جهت است]

خارپشت، لاک‌پشت، سنگ‌پشت، کاسه‌پشت، خارپوست

به منظور ساخت نام «حیوان» می‌توان از این طرحواره عمومی بهره جست.

(23) $[[\text{sar}]_{\text{N}} [\text{Y}]_{\text{Ni}}]_{\text{Nk}} \leftrightarrow \text{k}$ [شخصی که دارنده بالاترین مقام در مکان/موقعیت است]

^۱ به دلیل آن‌که در نظریه صرف ساخت‌محور، نسخه مورد استناد این تحقیق، به موضوع سازوکارهای مفهومی مجاز و استعاره در طرحواره‌ها پرداخته نشده است، در این پژوهش نیز به این سازوکارها پرداخته نخواهد شد.

سرلشکر، سرتیپ، سرگروه، سرسلسله، سرحلقه

از طرحواره نیمه‌پر بالا برای ساخت نام «جایگاه شغلی» به کار می‌رود. سازه دوم طرحواره بر موقعیت یا مکانی دلالت دارد که شخص در آن دارنده بالاترین مقام است.

(24) $[[X]_{Ni} [savar]_{Nk}] \leftrightarrow k$ [شخصی که دارنده وضعیت سوار بر وسیله است]

موتورسوار، لوژسوار، گلایدروسوار، ماشین‌سوار، اسب‌سوار

از طرحواره نیمه‌پر بالا برای ساخت نام «وضعیت شخص نسبت به وسیله نقلیه» به کار می‌رود. واژه «سوار» وضعیتی است که شخص آن را دارد. میان اجزای درونی طرحواره رابطه معنایی موقعیت مکانی برقرار است. لازم به ذکر است که «اسب» در کلمه «اسب‌سوار» نوعی وسیله برای نقلیه است با این تفاوت که برخلاف سایر موارد موجودی جاندار است.

ث) در طرحواره کلی حاکم بر داده‌های این بخش رابطه معنایی درونی «درباره چیزی بودن» مشاهده می‌شود. این طرحواره عمومی به شکل زیر است:

(E) $[[X]_{Ni} [pije/kar]_{Nk}] \leftrightarrow k$ [شخصی که دارنده شغل / مهارت در حوزه است]

زیرطرحواره‌های این طرحواره عبارتند از:

(25) $[[X]_{Ni} [pije/kar]_{Nk}] \leftrightarrow k$ [شخصی که دارنده شغل درباره پیشه است]

هنرپیشه، تاجرپیشه، صدایپیشه، سیاست‌پیشه، پرداخت‌کار، مونتاژکار

از طرحواره نیمه‌پر فوق به منظور نام‌گذاری «شغل» استفاده می‌شود. شایان ذکر است که جزء نخست برخی از اسامی شغل مختوم به اسم «کار» وام‌واژه‌هایی هستند که از زبان دیگر قرض گرفته شده‌اند مانند «مونتاژکار»، «سرویس‌کار».

در مورد اسم مرکب «تاجرپیشه» می‌توان گفت که در مثال‌های مشابه دیگر، جزء اول به یک حوزه مانند هنر، صدا و سیاست اشاره دارد این در حالی است که کلمه «تجارت‌پیشه» در زبان فارسی وجود ندارد. سازه اول یعنی «تاجر» در اسم مرکب «تاجرپیشه» به یک شخص اشاره دارد.

(26) $[[X]_{Ni} [kar]_{Nk}] \leftrightarrow k$ [شخصی که دارنده مهارت درباره رشته ورزشی است]

کاراته‌کار، جودوکار، تکواندوکار، سوارکار

برای ساخت نام «تخصص» در رشته ورزشی می‌توان از این طرحواره نیمه‌پر استفاده کرد. جزء اول طرحواره همان موضوع یا حوزه‌ای از ورزش است که شخص در آن مهارت دارد. کلمه «سوار» در واژه «سوارکار» را نمی‌توان یک رشته ورزشی دانست بلکه دال بر «عمل سواری» است که شخص در آن مهارت دارد.

همان‌طور که در طرحواره‌های (۱) تا (۲۶) مشاهده شد، در این قسمت طرحواره‌هایی ارائه شدند که نقش معنایی «دارندگی» رابطه معنایی میان هسته معنایی و اجزای درونی طرحواره است. در این طرحواره‌ها رابطه‌های معنایی «میزان»، «دارندگی ویژگی»، «تشابه»، «موقعیت مکانی»، «درباره چیزی بودن» و «طرحواره موضوعی وسیله» میان اجزای درونی وجود دارند.

۵-۲. طرحواره تشابه

در طرحواره‌های مربوط به این بخش، میان هسته خارجی و اجزای درونی طرحواره نقش معنایی «تشابه» برقرار است. به بیان دیگر، رابطه معنایی بیرونی طرحواره از نوع «تشابه» است.

(27) $[[X]_{Ni} [Y]_{Nk}] \leftrightarrow k$ [ابزاری که شبیه عضو از بدن حیوان است]

سگ‌دست، شغال‌دست، شترگلو

طرحواره عمومی بالا برای نام‌گذاری «ابزار» به کار می‌رود. در واقع جزء دوم طرحواره عضوی از بدن است که ابزار به آن شباهت دارد. جزء اول طرحواره دال بر نوعی حیوان است که دارای آن عضو است. به این ترتیب، می‌توان مشاهده کرد که میان اجزای رابطه معنایی «جزء-کل» برقرار است.

(28) $[[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [گیاهی که شبیه عضو؛ از بدن حیوان؛ است]

مارزبان، فیل گوش، گاوزبان، سگ‌دندان، سگ‌زبان

از طحواره عمومی فوق می‌توان برای ساخت نام «گیاه» بهره جست. جزء دوم طحواره اشاره به نام‌اندام‌هایی دارد که گیاه در تشابه با آن قرار می‌گیرد. این نام‌اندام‌ها متعلق به جزء اول که به نوعی حیوان دلالت دارد، هستند. میان اجزای درونی طحواره رابطه معنایی «جزء-کل» وجود دارد.

(29) $[[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [گیاهی که شبیه عضو؛ از بدن حیوان؛ است]

دم‌گره، ریش‌بز، زبان‌گنجشک، تاج‌خروس، گوش‌فیل

طحواره عمومی فوق به منظور ساخت نام «گیاه» استفاده می‌شود. گیاه به سازه نخست طحواره که یک نام‌اندام است، شباهت دارد. میان نام‌اندام‌ها و سازه دوم طحواره که نام نوعی حیوان است، نقش معنایی «جزء-کل» وجود دارد.

(30) $[[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [نوعی خوردنی که شبیه عضو؛ از بدن شخص/حیوان؛ است]

گوش‌فیل، ساق‌عروس

از این طحواره عمومی می‌توان برای ساخت نام «خوردنی» استفاده کرد. جزء نخست طحواره نام‌اندامی است که خوردنی در تشابه با آن قرار گرفته است. میان اجزای درونی رابطه معنایی «جزء-کل» وجود دارد. اشاره به این نکته ضروری است که واژه مرکب «گوش‌فیل» از دو معنا برخوردار است. اگر این واژه حاصل از طحواره (۲۹) باشد، به نوعی گیاه اشاره خواهد داشت و در صورتی که کلمه مورد نظر نمونه یافته طحواره (۳۰) باشد، بر نوعی خوردنی دلالت دارد.

(31) $[nim]_N [Y]_{Ni} [Nk] \leftrightarrow k$ [شکل هندسی که شبیه نیمی از شکل هندسی؛ است]

نیم‌دایره، نیم‌استوانه

از این طحواره نیمه‌پر می‌توان برای نام‌گذاری «شکل هندسی» استفاده کرد. میان اسم «نیم» و جزء دیگر رابطه معنایی «جزء-کل» برقرار است. جزء دوم طحواره خود دال بر مفهوم شکل هندسی است.

(32) $[[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [گیاهی که شبیه عضو؛ از بدن با میزان؛ است]

دودندان، پنج‌انگشت

برای نام‌گذاری «گیاه» می‌شود از طحواره عمومی بالا استفاده کرد. جزء دوم طحواره نام‌اندامی است که گیاه به آن شبیه است. میان این جزء و جزء اول رابطه معنایی «میزان» وجود دارد.

(33) $[kase]_N [Y]_{Ni} [Nk] \leftrightarrow k$ [ابزاری که شبیه کاسه با کارکرد مکانی برای چیز؛ است]

کاسه‌چراغ، کاسه‌ترمز، کاسه‌ساجمه

از این طحواره نیمه‌پر برای نام‌گذاری «ابزار» به کار می‌رود. واژه «کاسه» همان چیزی است ابزار به آن شباهت دارد. این جزء در رابطه معنایی «کارکرد» با سازه دوم طحواره است چرا که «کاسه» دارای کارکرد مکانی است. همان‌طور که در طحواره‌های (۲۷) تا (۳۳) مشاهده شد، رابطه معنایی بیرونی از نوع «تشابه» است، میان سازه‌های درونی طحواره‌ها رابطه‌های معنایی «جزء-کل»، «میزان» و «کارکرد» وجود دارند.

۳-۱-۵. طحواره موضوعی

در طحواره‌های ارائه شده در این بخش میان هسته معنایی و اجزای درونی طحواره نقش معنایی «طحواره موضوعی» مانند «کنشگر» و «کنش‌پذیر» وجود دارد.

(34) $[[X]_{Ni} [jar]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k$ [شخصی که کنشگر عمل یاری کردن بر کنش‌پذیر؛ به عنوان شغل است]

پزشک‌یار، دفتریار، کودک‌یار، کنسول‌یار، پلیس‌یار

از این طرحواره نیمه پر می‌توان برای نام‌گذاری اسم «شغل» استفاده کرد. نقش معنایی «طرحواره موضوعی کنشگر» میان شخص و اجزای درونی طرحواره برقرار است. اسم «یار» که سازه دوم طرحواره است، عملی است که شخص آن را انجام می‌دهد. میان این جزء و جزء دیگر طرحواره رابطه معنایی «طرحواره موضوعی کنش پذیر» برقرار است. کاری که شخص آن را انجام می‌دهد به منزله یک شغل است.

(35) مکانی که کنش پذیر عمل آباد کردن توسط کنشگر است: $k \leftrightarrow [X]_{Ni} [abad]_{A} Nk$

جعفرآباد، اصغرآباد، خالدآباد، حسن‌آباد، محمدآباد

از این طرحواره نیمه پر برای نام‌گذاری «مکان» استفاده می‌شود. میان هسته معنایی یعنی «مکان» و اجزای درونی طرحواره رابطه معنایی «طرحواره موضوعی کنش پذیر» وجود دارد. به عبارت دقیق‌تر، «آباد کردن» عملی است که بر هسته معنایی بیرونی یعنی «مکان» تأثیر می‌گذارد. از طرفی این عمل توسط سازه اول که اسم شخصی است، انجام می‌گیرد. در نتیجه میان اجزای درونی طرحواره رابطه معنایی «طرحواره موضوعی کنشگر» برقرار است.

(36) شخصی که کنشگر عمل کار کردن با وسیله: به عنوان شغل است: $k \leftrightarrow [X]_{Ni} [kar]_{N} Nk$

سوهان‌کار، سیمان‌کار، فلز‌کار، اتو‌کار، نقره‌کار

از این طرحواره نیمه پر برای ساخت نام «شغل» به کار می‌رود. نقش معنایی «طرحواره موضوعی کنشگر» رابطه معنایی بیرونی است؛ به عبارت دیگر، شخص کنشگر عمل «کار کردن» به عنوان شغل است. در قسمت درونی طرحواره، میان جزء اول و دوم رابطه معنایی «طرحواره موضوعی وسیله» وجود دارد.

(37) شخصی که کنشگر عمل کار کردن در مکان: به عنوان شغل است: $k \leftrightarrow [X]_{Ni} [kar]_{N} Nk$

معدن‌کار، جالیز‌کار

از طرحواره نیمه پر فوق برای ساخت اسم «شغل» استفاده می‌شود. «طرحواره موضوعی کنشگر» رابطه معنایی بیرونی است. سازه دوم یعنی «کار» عملی است که شخص آن را انجام می‌دهد. میان این سازه با سازه دیگر رابطه معنایی «موقعیت مکانی» وجود دارد.

(38) مکانی که کنش پذیر عمل آباد کردن در زمان: است: $k \leftrightarrow [X]_{Advi} [abad]_{A} Nk$

کهن‌آباد، تازه‌آباد

این طرحواره نیمه پر برای ساخت نام «مکان» به کار گرفته می‌شود. نقش معنایی «طرحواره موضوعی کنش پذیر»، رابطه معنایی خارجی است. جزء صفتی در رابطه معنایی «موقعیت زمانی» با سازه قیدی نخست است.

همان‌طور که در طرحواره‌های (۳۳) تا (۳۸) مشاهده شد، رابطه معنایی بیرونی، رابطه «طرحواره موضوعی» است. رابطه‌های معنایی درونی از نوع «طرحواره موضوعی»، «موقعیت مکانی» و «موقعیت زمانی» هستند.

۴-۱-۵. طرحواره جزء-کل

در طرحواره‌های این بخش، میان هسته معنایی بیرونی و اجزای درونی، نقش معنایی «جزء-کل» وجود دارد. به بیان دیگر، رابطه معنایی بیرونی آن‌ها از نوع «جزء-کل» است.

(۹۹) $k \leftrightarrow [X]_{Ai} [Y]_{Nj} Nk$ است: k که با ویژگی j جزئی از کل

گرم‌سپهر، نرم‌کام، خوش‌گوشت، نرم‌شامه، گرداب

از این طرحواره عمومی برای نام‌گذاری «جزئی از چیزی» استفاده می‌شود. جزء دوم طرحواره کلیتی است که کل واژه مرکب به بخشی از آن دلالت دارد. این جزء در رابطه معنایی «دارندگی ویژگی» با جزء صفتی است.

(40) جزئی از کل k که در موقعیت/جهت: است: $k \leftrightarrow [X]_{Ni} [Y]_{Nj} Nk$

درون‌پوست، میان‌برگ، سرآستین، سرفصل، سرسیلندر

این طرحواره عمومی را می‌توان برای ساخت نام «جزئی از چیزی» به کار برد. سازه دوم طرحواره کلیتی است که کل اسم مرکب به جزئی از آن اشاره دارد. میان اجزای درونی طرحواره رابطه معنایی «موقعیت مکانی» برقرار است.

(41) $[[\text{tah}]_N [\text{Y}]_{Ni}]_{Nk} \leftrightarrow k|$ جزئی از چیزی که در ته چیز؛ به عنوان باقی مانده است

ته سفره، ته گیلان، ته کیسه، ته استکان، ته دیگ

این طرحواره نیمه‌پر برای ساخت معنای «جزئی از چیزی به عنوان باقی مانده» به کار می‌رود. جزء دوم طرحواره در نقش ظرفی است که باقی مانده در ته آن قرار می‌گیرد. در نتیجه، واژه «ته» در رابطه معنایی «موقعیت مکانی» با سازه دوم است.

(42) $[[\text{sar}]_N [\text{Y}]_{Ni}]_{Nk} \leftrightarrow k|$ جزئی از کل؛ که بر روی آن به عنوان مازاد است

سرجهاز، سربار، سرشیر، سرجمع، سرمایه

از طرحواره نیمه‌پر برای نام گذاری «جزئی از چیزی به عنوان مازاد» استفاده می‌شود. میان اجزای درونی طرحواره نیز «موقعیت مکانی» وجود دارد.

(43) $[[\text{X}]_{Ni} [\text{kore}]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k|$ جزئی از کره که شبیه چیز؛ است

سنگ کره، خمیر کره

از طرحواره نیمه‌پر بالا برای ساخت نام «جزئی از کره» استفاده می‌شود. در واقع جزء دوم اشاره به کلیتی دارد که کل اسم مرکب جزئی از آن است. این جزء در رابطه معنایی «تشابه» با جزء دیگر است.

همان طور که در طرحواره‌های (۳۹) تا (۴۳) مشاهده شد، در طرحواره‌های رسم شده در این قسمت رابطه معنایی میان هسته معنایی و اجزای درونی از نوع «جزء-کل» است. میان اجزای درونی آن‌ها، رابطه‌های معنایی «دارندگی ویژگی»، «موقعیت مکانی» و «تشابه» مشاهده می‌شود.

۵-۱-۵. طرحواره سبب

در میان داده‌ها، تنها یک طرحواره با رابطه معنایی بیرونی «سبب» یافت شد:

(44) $[[\text{X}]_{Ai} [\text{Y}]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k|$ نوعی بیماری که سبب چیز؛ با ویژگی؛ است

زردزخم، سیاه‌سرفه، سیاه‌زخم

طرحواره عمومی فوق برای ساخت نام «بیماری» به کار می‌رود. جزء دوم طرحواره همان چیزی است که بیماری آن را تولید می‌کند. میان اجزای درونی طرحواره رابطه معنایی «دارندگی ویژگی» وجود دارد.

۵-۱-۶. طرحواره موقعیت مکانی

در میان داده‌ها، تنها یک طرحواره با رابطه معنایی بیرونی و درونی «موقعیت مکانی» یافت شد:

(45) $[[\text{X}]_{Ni} [\text{Y}]_{Nj}]_{Nk} \leftrightarrow k|$ [مکان/فضایی که در موقعیت؛ نسبت به مکان/فضای؛ است]

پس‌بندر، زیرشیروانی، جلوصحنه، زیریغل، سردر

به منظور ساخت نام «مکان» از طرحواره عمومی بالا می‌توان بهره جست. سازه موجود در جایگاه دوم نیز دال بر مفهوم «مکان» یا «فضا» است.

۵-۱-۷. طرحواره کارکرد

در میان داده‌ها، تنها یک طرحواره با رابطه معنایی بیرونی «کارکرد» یافت شد:

(46) [[komak]_N [Y]_{Ni}]_{Nk} ↔ k [است پذیر] است

کمک‌ذوب، کمک‌آزیم

از این طرحواره نیمه‌پر برای نام‌گذاری «ماده» می‌توان استفاده کرد. میان اجزا رابطه معنایی «طرحواره موضوعی کنش‌پذیر» برقرار است.

۵-۱-۸. طرحواره محافظت‌کنندگی

در این بخش طرحواره‌هایی با رابطه معنایی بیرونی و درونی «محافظت‌کنندگی» ارائه شده‌اند.

(47) [[zed]_N - e [Y]_{Ni}]_{Nk} ↔ k [است فرایند] است

ضدیخ، ضدجوش، ضدزنگ

برای ساخت نام «ماده» می‌توان از این طرحواره نیمه‌پر بهره جست.

(48) [[X]_{Ni} [panah]_N]_{Nk} ↔ k [مکانی که محافظت‌کننده چیزی است] است

سرپناه، جان‌پناه

این طرحواره نیمه‌پر برای نام‌گذاری «مکان» استفاده می‌شود.

۵-۱-۹. موقعیت زمانی

در میان داده‌ها، تنها یک طرحواره با رابطه معنایی بیرونی و درونی «موقعیت زمانی» یافت شد:

(49) [[X]_{Ni} [Y]_N]_{Nk} ↔ k [نوعی خوردنی که در ترتیب زمانی نسبت به چیزی است] است

پیش‌غذا، پس‌چرخ، میان‌وعده

از طرحواره عمومی بالا برای ساخت نام «خوردنی» به کار گرفته می‌شود.

۵-۲. طبقه‌بندی طرحواره‌ها بر اساس معنای بیرونی

پس از استخراج و طبقه‌بندی طرحواره‌های ناظر بر ساخت اسم‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی موجود در پیکره داده‌های مورد پژوهش بر اساس روابط معنایی بیرونی، در این بخش، طرحواره‌ها بر اساس کاربردشان معرفی می‌شوند. از آن جهت که در بخش پیشین، هر طرحواره مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است، در این بخش از آوردن توضیحات اضافی خودداری می‌شود. شایان ذکر است که با توجه به نمونه‌های معرفی شده در بخش (۵-۱)، در این بخش نیز در کنار هر طرحواره مثالی آورده شده است. اعدادی که در ستون سمت چپ مشاهده می‌شود شماره طرحواره‌ها در بخش قبل هستند.

۵-۲-۱. نام گیاه

در جدول ۴، طرحواره‌هایی که نام «گیاه» را تولید می‌کنند، مشاهده می‌شوند.

جدول ۴- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام گیاه**Table 4- The schemas of naming a plant**

شماره	طرحواره	مثال
(2)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است [با میزان] گیاهی که دارنده چیز	هزاربرگ
(14)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ai} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است [با ویژگی] گیاهی که دارنده چیز	سیاه‌دانه
(28)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است [حیوان از بدن] گیاهی که شبیه عضو	فیل‌گوش
(29)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است [حیوان از بدن] گیاهی که شبیه عضو	تاج‌خروس
(32)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است [از بدن با میزان] گیاهی که شبیه عضو	پنج‌انگشت

۲-۲-۵. نام مکان

در جدول ۵، می‌توان ۶ طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام «مکان» را مشاهده کرد.

جدول ۵- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام مکان

Table 5- The schemas of naming a location

شماره	طرحواره	مثال
(3)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [با میزان] مکانی که دارنده چیز	چهل‌ستون
(21)	$k \leftrightarrow [[fēbh]_N - e [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [مکانی که دارنده شباهت به مکان	شبه جزیره
(35)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [abad]_A]_{Nk}$ است؛ [مکانی که کنش‌پذیر عمل آباد کردن توسط کنشگر	احمدآباد
(38)	$k \leftrightarrow [[X]_{Advi} [abad]_A]_{Nk}$ است؛ [مکانی که کنش‌پذیر عمل آباد کردن در زمان	تازه‌آباد
(45)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [نسبت به مکان] مکان/فضایی که در موقعیت	زیرپله
(48)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [panah]_N]_{Nk}$ است؛ [مکانی که محافظت‌کننده چیز	جان‌پناه

۳-۲-۵. نام ابزار

در جدول ۶، طرحواره‌های ناظر بر نام‌گذاری «ابزار» مشاهده می‌شوند.

جدول ۶- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام ابزار

Table 6- The schemas of naming an instrument

شماره	طرحواره	مثال
(1)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [ابزاری که دارنده چیز	دوسو
(16)	$k \leftrightarrow [[dam]_N [Y]_{Ai}]_{Nk}$ است؛ [با ویژگی] ابزاری که دارنده دم	دم‌باریک
(27)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [حیوان از بدن] ابزاری که شبیه عضو	شترگلو
(33)	$k \leftrightarrow [kase]_N [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [ابزاری که شبیه کاسه با کارکرد مکانی برای چیز	کاسه‌چراغ

۱-۲-۵. نام شغل

با توجه به داده‌های مورد بررسی، برای ساخت نام «شغل» می‌توان از ۴ طرحواره نیمه‌پر بهره جست که در جدول (۷) معرفی شده‌اند

جدول ۷- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام شغل

Table 7- The schemas of naming a job

شماره	طرحواره	مثال
(25)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [pi/e/kar]_N]_{Nk}$ است؛ [شخصی که دارنده شغل درباره موضوع/فرایند	صدایشه مونتاز کار
(34)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [jar]_N]_{Nk}$ به عنوان شغل است؛ [کنش‌پذیر] شخصی که کنشگر عمل یاری کردن	کودک‌یار
(36)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [kar]_N]_{Nk}$ به عنوان شغل است؛ [شخصی که کنشگر عمل کار کردن با وسیله]	چرخ‌کار
(37)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [kar]_N]_{Nk}$ به عنوان شغل است؛ [در مکان] شخصی که کنشگر عمل کار کردن	معدن‌کار

۲-۲-۵. نام تخصص

برای ساخت نام «تخصص» در یک رشته ورزشی از طرحواره نیمه‌پر (۲۶) استفاده می‌شود.

جدول ۸- طرحواره ناظر بر ساخت نام تخصص

Table 8- The schemas of naming a profession

شماره	طرحواره	مثال
(26)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [kar]_{N}]_{Nk}$ است؛ [شخصی که دارنده مهارت درباره رشته ورزشی	تکواندوکار

۳-۲-۵. مقام اجتماعی

در داده‌های مورد بررسی، برای ساخت نام «مقام اجتماعی» از طرحواره (۱۷) استفاده شده است.

جدول ۹- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام مقام اجتماعی

Table 9- The schemas of naming a social status

شماره	طرحواره	مثال
(17)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [sefid]_A]_{Nk}$ است؛ با ویژگی سفید؛ که دارنده چیز [شخصی	گیس سفید

۴-۲-۵. نام جایگاه شغلی

طبق جدول (۱۰)، برای ساخت نام «جایگاه شغلی» از طرحواره (۲۳) استفاده می‌شود.

جدول ۱۰- طرحواره ناظر بر ساخت نام جایگاه شغلی

Table 10- The schemas of naming a job hierarchy

شماره	طرحواره	مثال
(23)	$k \leftrightarrow [[sar]_N [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [شخصی که دارنده بالاترین مقام در مکان/موقعیت	سرگروه

۱-۲-۵. نام وضعیت شخص نسبت به وسیله نقلیه

از طرحواره نیمه‌پر موجود در جدول (۱۱) برای نام‌گذاری «وضعیت شخص نسبت به وسیله نقلیه» استفاده می‌شود.

جدول ۱۱- طرحواره ناظر بر ساخت نام وضعیت شخص نسبت به وسیله نقلیه

Table 11- The schemas of the name of a person status in relation to a vehicle

شماره	طرحواره	مثال
(24)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [savar]_N]_{Nk}$ است؛ [بر وسیله [شخصی که دارنده وضعیت سوار	موتورسوار

۲-۲-۵. نام جزئی از چیزی

طبق جدول (۱۲)، برای ساخت نام «جزئی از چیزی» از ۵ طرحواره می‌توان استفاده کرد.

جدول ۱۲- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام جزئی از چیزی

Table 12- The schemas of naming a part of sth

شماره	طرحواره	مثال
(39)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ai} [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ که با ویژگی [جزئی از کل	گرداب
(40)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ که در موقعیت/جهت [جزئی از کل	توکار
(41)	$k \leftrightarrow [[tah]_N [Y]_{Ni}]_{Nk}$ به عنوان باقی‌مانده است؛ [جزئی از چیزی که در ته	ته‌استکان
(42)	$k \leftrightarrow [[sar]_N [Y]_{Ni}]_{Nk}$ که بر روی آن به عنوان مازاد است؛ [جزئی از چیز	سرجهاز
(43)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [kore]_N]_{Nk}$ است؛ [جزئی از کره که شبیه چیز	خمیر کره

۳-۲-۵. نام بیماری

طبق جدول (۱۳)، از ۲ طرحواره برای ساخت نام «بیماری» استفاده می‌شود.

جدول ۱۳- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام بیماری

Table 13- The schemas of naming a disease

شماره	طرحواره	مثال
(20)	$k \leftrightarrow [[\text{febh}]_N - e [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [نوعی بیماری که دارنده شباهت به بیماری]	شبه‌وبا
(44)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ai} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ [با ویژگی] [نوعی بیماری که سبب چیز]	زردزخم

۴-۲-۵. حیوان

همان‌طور که در جدول (۱۴) قابل مشاهده است، برای ساخت نام «حیوان» در زبان فارسی می‌توان از ۶ طرحواره استفاده کرد.

جدول ۱۴- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام حیوان

Table 14- The schemas of naming an animal

شماره	طرحواره	مثال
(3)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [pa]_N]_{Nk}$ است؛ [با میزان] [حیوانی که دارنده با]	هزارپا
(13)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ai} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ [با ویژگی] [حیوانی که دارنده چیز]	سیاه‌گوش
(15)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [sorx]_A]_{Nk}$ است؛ [از بدن با ویژگی سرخ] [حیوانی که دارنده عضو]	سینه‌سرخ
(18)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ [از بدن شبیه چیز] [حیوانی که دارنده عضو]	آلوسر
(22)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ [در موقعیت/جهت] [حیوانی که دارنده چیز]	خارتن
(12)	$k \leftrightarrow [[xar]_N [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [از بدن با ویژگی بزرگ] [حیوانی که دارنده عضو]	خرگوش

۵-۲-۵. نام ماده

با توجه به جدول (۱۵)، از ۴ طرحواره می‌توان برای ساخت نام «ماده» استفاده کرد.

جدول ۱۵- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام ماده

Table 15- The schemas of naming a material

شماره	طرحواره	مثال
(19)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [nama]_N]_{Nk}$ است؛ [ماده‌ای که دارنده شباهت به چیز]	دارونما
(6)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ [با میزان] [ماده‌ای دارویی که با منشأ]	چهل‌گیا
(46)	$k \leftrightarrow [[komak]_N [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است؛ [به کنش‌پذیر] [ماده‌ای که کارکرد آن عمل کمک‌کردن]	کمک‌آنزیم
(47)	$k \leftrightarrow [[zed]_N - e [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ [ماده‌ای که محافظت‌کننده چیزی از فرایند]	ضدبخ

۶-۲-۵. نام بازی

طبق جدول (۱۶) در داده‌های مورد بررسی، تنها ۱ طرحواره برای ساخت نام «بازی» استفاده می‌شود.

جدول ۱۶- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام بازی

Table 16- The schemas of naming a game

شماره	طرحواره	مثال
(4)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است؛ [با میزان] [نوعی بازی که دارنده چیز]	هفت‌سنگ

۵-۲-۷. نام علامت

طرحواره (۱۷) طرحواره‌ای نیمه‌پر است که برای نام‌گذاری «علامت» از آن استفاده می‌شود.

جدول ۱۷- طرحواره ناظر بر ساخت نام علامت

Table 17- The schemas of naming a sign

شماره	طرحواره	مثال
(10)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [noqte]_N]_{Nk}$ است [با میزان] علامتی که دارنده نقطه	دونقطه

۵-۲-۸. نام وزن موسیقی/شعر

برای نام‌گذاری «وزن موسیقی» یا «وزن شعر» در زبان فارسی می‌توان از طرحواره نیمه‌پر واژگانی (۱۱) استفاده کرد.

جدول ۱۸- طرحواره ناظر بر ساخت نام وزن موسیقی/شعر

Table 18- The schemas of naming a rhythm of a song/music

شماره	طرحواره	مثال
(11)	$k \leftrightarrow [[t]_{fahar}]_{Num} [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است [با میزان چهار] نوعی وزن شعر/موسیقی که دارنده چیز	چهارضرب

۵-۲-۹. نام شکل هندسی

به منظور ساخت نام «شکل هندسی» در زبان فارسی می‌توان از دو طرحواره نیمه‌پر استفاده کرد:

جدول ۱۹- طرحواره ناظر بر ساخت نام شکل هندسی

Table 19- The schemas of naming a geometric shape

شماره	طرحواره	مثال
(9)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [bar]_N]_{Nk}$ است [با میزان] شکلی هندسی که دارنده بر	سه‌بر
(31)	$k \leftrightarrow [nim]_N [Y]_{Ni}]_{Nk}$ است [شکل هندسی که شبیه نیمی از شکل هندسی	نیم‌دایره

۵-۲-۱۰. نام دعا

طبق جدول (۲۰) در زبان فارسی می‌توان از یک طرحواره عمومی برای ساخت نام «دعا» استفاده کرد.

جدول ۲۰- طرحواره ناظر بر ساخت نام دعا

Table 20- The schemas of naming a prayer

شماره	طرحواره	مثال
(5)	$k \leftrightarrow [[X]_{Numi} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است [با میزان] [دعایی که دارنده چیز	شش‌قفل

۵-۲-۱۱. نام خوردنی

با توجه به جدول (۲۱) برای ساخت نام «خوردنی» در زبان فارسی از ۲ طرحواره عمومی می‌توان استفاده کرد.

جدول ۲۱- طرحواره‌های ناظر بر ساخت نام خوردنی

Table 21- The schemas of naming a food

شماره	طرحواره	مثال
(30)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_{Nj}]_{Nk}$ است [از شخص/حیوان از بدن] نوعی خوردنی که شبیه عضو	گوش‌فیل
(49)	$k \leftrightarrow [[X]_{Ni} [Y]_N]_{Nk}$ است [نسبت به چیز] نوعی خوردنی که در ترتیب زمانی	پیش‌غذا

۵-۲-۱۲. نام شیء

به منظور نام‌گذاری یک «شیء» می‌توان از طرحواره عمومی جدول (۲۲) در زبان فارسی استفاده کرد.

جدول ۲۲- طرحواره ناظر بر ساخت نام شیء

Table 22- The schemas of naming an object

شماره	طرحواره	مثال
(7)	$k \leftrightarrow [[X]_{\text{Numi}} [Y]_{\text{Nj}}]_{\text{Nk}}$ است [با میزان] [شئی] که دارنده چیز	چهل کلید

۶. بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر به بررسی اسم‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی در زبان فارسی از منظر صرف ساخت‌محور (Booij, 2010) و روابط معنایی موجود در آن‌ها با به‌کارگیری انگاره‌های روابط معنایی جکندوف (2010) و گیرجو و همکاران (2005) پرداخته شد. در طبقه‌بندی اسم‌های مرکب برون‌مرکز فاقد پایه فعلی بر اساس روابط معنایی بیرونی، ۹ رابطه معنایی مشاهده شد که عبارتند از «دارندگی»، «تشابه»، «جزء-کل»، «طرحواره موضوعی»، «سبب»، «موقعیت مکانی»، «موقعیت زمانی»، «کارکرد» و «محافظت‌کنندگی». میان اجزای اسم‌های مرکب، ۱۱ رابطه معنایی «دارندگی»، «دارندگی و یژگی»، «میزان»، «جزء-کل»، «تشابه»، «موقعیت مکانی»، «موقعیت زمانی»، «درباره چیز بودن»، «کارکرد»، «محافظت‌کنندگی» و «طرحواره موضوعی» وجود دارد. در طبقه‌بندی دیگر، اسم‌های مرکب برون‌مرکز بر اساس هسته معنایی و کاربرد طرحواره‌های ناظر بر آن‌ها در ۱۹ طبقه معنایی جای گرفتند. این طبقه‌های معنایی عبارتند از: ابزار، گیاه، حیوان، مکان، جزئی از چیزی، خوردنی، شغل، تخصص، جایگاه شغلی، مقام اجتماعی، وضعیت شخص، بیماری، شیء، ماده، علامت، وزن موسیقی/شعر، شکل هندسی، دعا، بازی. نتایج حاصل از این دسته‌بندی می‌تواند واژه‌سازان را در امر واژه‌گزینی و واژه‌سازی یاری کند.

با توجه به نظریه صرف ساخت‌محور (Booij, 2010) و طرحواره‌های ناظر بر ساخت اسم‌های مرکب برون‌مرکز که ارائه شد مشخص می‌شود که هسته معنایی و رابطه‌های معنایی میان هسته معنایی و اجزای درونی واژه‌های مرکب از طریق اجزای واژه‌های مرکب مشخص نمی‌شوند بلکه منشأ آن‌ها را باید از ساخت دانست. بدیهی است که برای تحلیل دقیق‌تر الگوهای واژه‌سازی و تعیین دقیق روابط معنایی و طرحواره‌های ناظر بر آنها، همسو با نظر طبق نظر رینر^۱ (2005) سازوکارهای مفهومی مانند استعاره و مجاز و غیرمفهومی مانند حذف، هم‌نامی شدگی، قرض‌گیری و سایر عواملی از این دست که می‌توانند به نوبه خود در شکل‌گیری معانی واژه‌ها تأثیر بگذارند نیز کمک‌کننده خواهد بود. به عنوان نمونه، در پیدایش واژه‌هایی چون «ریش سفید» علاوه بر ساخت، سازوکارهای مفهومی استعاره و مجاز نقش بسزایی دارند و یا واژه‌ای چون «گل‌گاوزبان» تحت تأثیر پدیده حذف به اسم مرکب برون‌مرکز تبدیل می‌شود.

بسامد و کاربرد برون‌دادهای فرایندها و الگوهای واژه‌سازی و طرحواره‌ای نیز دو عاملی هستند که در بحث اولویت‌بندی الگوهای واژه‌سازی حائز اهمیت هستند.^۲

همچنین، مشخص شد که گاه یک طرحواره می‌تواند واژه‌های به‌ظاهر متفاوت از حیث معنایی را خود جای دهد مانند واژه «گوش‌فیل» که از طرحواره عمومی «هستاری که شبیه عضو از بدن حیوان است» $k \leftrightarrow [[X]_{\text{Ni}} [Y]_{\text{Nj}}]_{\text{Nk}}$ حاصل شده است. این واژه می‌تواند به نوعی «خوردنی» و یا نوعی «گیاه» دلالت کند. از سوی دیگر می‌توان گفت که از این طرحواره، زیرطرحواره‌هایی با معنای «گیاه»، «خوردنی» و «ابزار» منشعب می‌شود. در این صورت واژه «گوش‌فیل» از دو زیرطرحواره با معنای «گیاه» و «خوردنی» ساخته می‌شود. به این طریق، یکسری کلمات به‌ظاهر مشابه ممکن است از طرحواره‌های متفاوت به وجود آیند. با توجه به رینر (2005) شاید بتوان واژه‌هایی مشابه با معنای متفاوت را حاصل از هم‌نامی شدگی دانست. شایان ذکر است این واژه‌ها را نمی‌توان حاصل از چندمعنایی دانست چرا که بوی (2010)

¹ F. Rainer

^۲ با تشکر فراوان از داور محترم این مقاله که ابعاد مهمی از پیچیدگی‌های موضوع مورد بررسی این پژوهش را پیش روی نگارندگان قرار دادند.

وجود سازوکارهای مفهومی و زیرتعمیم‌های معنایی حاصل از آن‌ها را مستلزم وجود چندمعنایی می‌داند. از سوی دیگر این نتیجه حاصل شد که طرحواره‌ها در اسم‌های مرکب برون‌مرکز دارای درجات متفاوتی از انتزاع هستند. به طور مثال، طرحواره عمومی «[حیوانی که دارنده چیزی در موقعیت/جهت زاست] $k \leftrightarrow [X]_{Ni} [Y]_{Nj} k$ » دارای بالاترین انتزاع است. اما در طرحواره نیمه‌پر «[حیوانی که دارنده پا با میزان زاست] $k \leftrightarrow [X]_{Numi} [pa]_{N} k$ » با پر شدن یکی از جایگاه‌های خالی از میزان انتزاع کاسته می‌شود. نظریه صرف ساخت‌محور با جفت کردن صورت و معنی در قالب ساخت و یا طرحواره این امکان را میسر می‌کند تا بتوان واژه‌های مرکب را به طور همزمان از هر دو بعد ساختاری و معنایی بررسی کرد. این در حالی است که رویکردهایی که تنها بر ساختار و یا معنا بنا نهاده شده‌اند، از توجه به بُعد دیگر باز می‌مانند. از طرحواره‌های استخراج‌شده و نتایج به دست آمده از این پژوهش می‌توان در امر واژه‌سازی و واژه‌گزینی و نرم افزارهای واژه‌سازی به منظور ساخت واژه‌های نو و بررسی کلمه‌های ممکن ناموجود در زبان فارسی بهره جست. علاوه بر این، از نتایج پژوهش حاضر می‌توان در فرهنگ‌نویسی در حوزه‌های تعریف واژه‌ها و تعیین برش‌های معنایی استفاده کرد.

منابع فارسی

- اسدی، غزال. (۱۳۹۹). بررسی طرحواره‌های ساختی ترکیب‌های برون‌مرکز سه جزئی در زبان فارسی: تحلیلی در چارچوب نظریه صرف ساخت. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران*.
- ایمانی، آوا؛ رفیعی، عادل. (۱۳۹۸). تحلیلی ساخت‌محور از ترکیبات نام‌اندام «سر» در زبان فارسی. *زبان پژوهی* (۳۳)، ۱۱، ۱۲۹-۱۵۹.
- ایمانی، آوا؛ رفیعی، عادل و عموزاده، محمد. (۱۳۹۷). تحلیلی ساخت‌محور از ترکیبات نام‌اندام «دل» در زبان فارسی. *پژوهش‌های زبانی* (۲)، ۹، ۲۳-۴۴.
- بامشادی، پارسا. (۱۳۹۸). اشتقاق و ترکیب در زبان فارسی در چهارچوب ساخت‌واژه ساخت‌محور شناختی. *رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران*.
- بامشادی، پارسا و انصاریان، شادی. (۱۳۹۹). نقش طرحواره‌های مرتبه دوم در تحلیل ساختارهای [اسم + شناسی / نگاری / کاوی] و صفت‌های متناظر آن‌ها در زبان فارسی. *جستارهای زبانی* (۱)، ۱۱، ۳۰۱-۳۲۸.
- بهرامی خورشید، سحر و یزدانی مقدم، روزبهان. (۱۴۰۰). چندمعنایی در ترکیب‌های دارای ساخت $[X \text{ be-VPRES}]$: تحلیلی در چارچوب نظری صرف ساخت، *پژوهش‌های زبانی* (۱)، ۱۲، ۲۷-۴۷.
- رزم‌دیده، پریا و خیرمند، ساره. (۱۳۹۹). چندمعنایی واژه‌های پیچیده مختوم به «نامه» در چارچوب صرف ساختی. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، (۴)، ۱۲، ۵۹-۹۸.
- رفیعی، عادل. (۱۳۹۱). صرف ساخت‌محور: شواهدی از فرایندهای واژه‌سازی در زبان فارسی. به کوشش محمد دبیرمقدم. *مجموعه مقالات هشتمین کنفرانس زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی* (۳۲۷-۳۳۶). تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- سبزواری، مهدی. (۱۳۹۱). تبیین و تحلیل رابطه‌های معنایی در اسامی برون‌مرکز فارسی معیار. *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی* (۱)، ۱۲، ۴۵-۶۱.
- شاهوردی شهرکی، فاطمه. (۱۳۹۸). دوگان‌سازی در زبان فارسی: رویکرد صرف ساخت. *رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران*.
- شقاقی، ویدا. (۱۳۸۶). مبانی صرف. تهران: سمت.
- صدری افشار، غلامحسین؛ حکمی، نسرين و حکمی، نسترن. (۱۳۸۱). *فرهنگ معاصر فارسی* (ویراست ۴). تهران: فرهنگ معاصر.
- طاهری اسکویی، مرجان؛ پروینی راد، زهرا و تباری، پیمان. (۱۳۹۵). بررسی روابط معنایی در اسامی برون‌مرکز زبان فارسی. *فصلنامه علمی پژوهشی زبان و ادب فارسی*، (۲۶ و ۲۷)، ۱، ۲۶۱-۲۷۸.
- طباطبایی، علاءالدین. (۱۳۸۳). اسم و صفت مرکب بی‌هسته (برون‌مرکز). به کوشش محمد راسخ مهندس و امید طیب زاده. *جشن نامه دکتر یحیی‌الله ثمره* (۱۵۵-۱۶۳). همدان: انتشارات دانشگاه بوعلی سینا.

- عظیم‌دخت، ذلیخا و رفیعی، عادل. (۱۳۹۸). واژه‌های مرکب مختوم به ستاک حال «پز» با مفهوم عامل‌محور از منظر صرف ساختی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی* ۹(۱۷)، ۴۵-۱۹.
- عظیم‌دخت، ذلیخا؛ رفیعی، عادل و رضایی، حدائق. (۱۳۹۷). تنوعات معنایی واژه‌های مرکب مختوم به ستاک حال «یاب» در زبان فارسی: رویکرد صرف‌ساختی. *پژوهش‌های زبانی* ۱۰(۲)، ۸۳-۱۰۲.
- کریمی‌دوستان، غلامحسین و وحید، انیس. (۱۳۹۲). تحلیل معنایی کلمات مرکب اسم-اسم در زبان فارسی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی* ۵(۸)، ۸۲-۶۵.

References

- Adams, V. (1973). *An introduction to Modern English word-formation*. London: Longman.
- Appah, C. K. I., Duah, R. A., & Kambon, O. (2017). Akan noun-verb nominal compounds: The exocentric synthetic view. *Journal of Language Sciences* 64, 1-15.
- Appah, C. K. I., & Lawer, R. A. (2020). Noun-Noun compounds in Dangme. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* 17(2), 2-22.
- Arcodia, G. F., & Basciano, B. (2018). The construction Morphology analysis of Chinese word formation. In G. Booij (Ed.), *The construction of words: Advances in Construction Morphology* (pp. 219-253). Cham: Springer.
- Arkan, F., & Safari, A. (2017). An analysis of Persian compound nouns as constructions. *Iranian Journal of Applied Language Studies* 9(1), 34-58.
- Asadi, G. (2020). The Study of Tripartite Exocentric Compounds in Persian: An Analysis within the Framework of Construction Morphology. *MA thesis*, Tarbiat Modarres university. Tehran [In Persian]
- Azimdokht, Z., & Rafiei, A. (2019). Persian Agentive Compound Words Ending in 'PAZ' Present Stem: Construction Morphology Approach. *Comparative Language Research* 9(17), 19-45 [In Persian]
- Azimdokht, Z., Rafiei, A., & Rezaei, H. (2018). Semantic Variations of Persian Compound Words Ending in the Present Stem -YâB: Construction Morphology Approach. *Journal of Researches in Linguistics* 10(2), 83-102 [In Persian]
- Bahrami-Khorshid, S., & Yazdani Moghaddam, R. (2021). Polysemy in the Compound Construction Formed as [X be-VPRES]: An Analysis in Construction Morphology. *Journal of Language Research* 12(1), 27-47 [In Persian]
- Bamshadi, P. (2019). Persian Derivation and Compounding within the Framework of Cognitive Construction Morphology. *Doctoral Thesis*, Shahid Beheshti University. Tehran. [In Persian]
- Bamshadi, P., & Ansarian, Sh. (2020). The role of second order schemas in the analysis of [N + /enasi/negari/kavi]N and their corresponding adjectives in Persian. *Language Related Research* 11(1), 301-328 [In Persian]
- Bauer, L., & Renouf, A. (2001). A corpus-based study of compounding in English. *Journal of English Linguistics* 29(2), 101-123.
- Bauer, L. (2003). *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bauer, L. (2008). Exocentric compounds. *Morphology* 18, 51-74.
- Benczes, R. (2004). On the analysability of English exocentric compounds. *Jezikoslovlje* 5(1-2), 1-12.
- Bisetto, A. & Scalise, S. (2005). Classification of compounds. *Lingue e Linguaggio* 4(2), 319-332.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Booij, G. (2005). *The Grammar of Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Booij, G. (2010). *Construction Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Booij, G. (2015). Word-formation in Construction Grammar. In O. Peter Müller, I. Ohnheiser, S. Olsen & F. Rainer (Eds.), *Word formation* (pp.188-202). Berlin & Boston: Mouton de Gruyter.
- Booij, G. (2016). Construction Morphology. In A. Hippisley, & G. T. Stump (Eds.), *The Cambridge handbook of morphology* (pp. 424-448). Cambridge: Cambridge University Press.
- Booij, G. (2018). *The construction of words: Advances in Construction Morphology*. Cham: Springer.
- Castairs-McCarthy, A. (2002). *An Introduction to English Morphology*. Edingburgh University Press: Edingburgh.
- Fabb, N. (1998). Compounding. In A. Spencer and A. M. Zwicky (Eds.), *The handbook of Morphology* (pp. 66-83). Oxford: Blackwell.
- Girju, R., Moldovan, D., & Anthe, D. (2005). On the semantics of noun compounds. *Journal of computer speech and Language* 19(4), 479-496.
- Haspelmath, M. (2002). *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Imani, A. & Rafiei, A. (2019). A constructional study of the compounds of body part “Sar” (head) in Persian. *Zabanpazhuhi* 11(39), 129-159. [In Persian]
- Imani, A., Rafiei, A., & Amouzadeh, M. (2019). Constructional Study of the Compounds of Body Part “Del” (Heart) in Persian. *Journal of Language Research* 9(2), 23-44. [In Persian]

- Jackendoff, R. S. (2002). *Foundations of language*. Oxford: Oxford University Press.
- Jakendoff, R. S. (2010). The ecology of English noun-noun compounds. In R. Jakendoff, *Meaning and the Lexicon: The Parallel Architecture 1975-2010* (pp. 413-451). Oxford: oxford University Press.
- KarimiDoustan, Gh., & Vahidi, A. (2013). A semantic analysis im noun-noun compounds in Persian. *Journal of Researches in Linguistics* 5(8), 65-82. [In Persian]
- Katamba, F. (1993). *Morphology*. Palgrave: Macmillan Press LTD.
- Masini, F., & Fabregas, A. (2016). Prominence in morphology: the notion of head. Retrieved from <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/9050/article.pdf?sequence=6>.
- Naya, R. (2015). Exocentricity and silent nouns as heads of compounds formations. *Tsukuba English Studies* 34, 143-166.
- Park, S. (2019). A Construction Morphology analysis of old English bahuvrihi adjectival compounds. *Studies in English Language and Literature* 45(2), 287-306.
- Plag, I. (2003). *Word-formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rafiei, A. (2012). Construction Morphology: Some evidence from Persian word formation. In M. Dabir Moghaddam (Ed.), *Proceedings of 8th International Conference on Linguistics* (pp. 327-336). Tehran: Allameh Tabataba'i University. [In Persian]
- Rainer, F. (2005). Typology, diachrony, and universals of semantic change in word formation: a Romanist's look at the polysemy of agent nouns, In G. Booij, E. Guevara, A. Ralli, S. Sgroi and S. Scalise (Eds.), *On-line Proceedings of forth Mediterranean Morphology Meeting Catania* (pp. 21-34). Bologna: University of Bologna.
- Razmdide, P., & Kheyramid, S. (2020). Polysemy in name-last Complex Words Within Construction Morphology. *Journal of Linguistics & Khorasan Dialects* 12(2), 59-98. [In Persian]
- Sabzevari, M. (2012). Analysis and explanation of semantic relations in exocentric cpmounds in modern Persian. *Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences* 12(1), 45-61 [In Persian]
- Sadri Afshar, Gh., Sadri Afshar, N., & Hakimi, N. (2002). *Farhang Moaser Persian Dictionary*. Tehran: Farhang Moaser. [In Persian]
- Scalise, S., & Fábregas, A. (2010) The head in compounding, In S. Scalise and I. Vogel (Eds.), *Cross-Disciplinary Issues in Compounding* (pp. 109-126). Amsterdam: John Benjamins, 109-126.
- Scalise, S., Fábregas, A., & Forza, F. (2009). Exocentricity in compounding. *Gengo Kenkyu* 135, 49-84.
- Shagaghi, V. (2007). *An introduction to morphology*. Tehran: Samt [In Persian]
- Shahverdi, F. (2019). Persian Reduplication:Construction Morphology Approach. *Doctoral Thesis*, Tarbiat Modares University. Tehran. [In Persian]
- Tabatabai, A. (2004). Exocentric compound nouns and adjectives. In M. Rasekh-Mahand and O. Tabibzade (Eds.), *Essays in honour of Yadollah Samareh* (pp. 155-163). Hamedan: Bualisina University. [In Persian]
- Taheri Osgouei, M., Parvinyard, Z., & Tabari, P. (2016). Study of semantic relationships in exocentric compounds in Persian language. *Persian Language and Literature Quarterly Journal* 8(26, 27), 261-278. [In Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی